
профілактика та попередження емоційного вигорання повинні стати підґрунтям для збереження і зміцнення психологічного здоров'я, а значить і ефективної професійної діяльності.

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ

Охріменко З.В.

Аналіз стану досліджень процесу виховання професійно-ціннісних орієнтацій підростаючої молоді свідчить про постійну увагу дослідників різних галузей до визначеної проблеми на теоретико-методологічному, та практичному рівнях. Адже ціннісні орієнтації особистості надають стійкості особистості, визначають принципи її поведінки, спрямовують інтереси і потреби, регулюють мотиваційну сферу. Загалом, наявність сталих ціннісних орієнтацій характеризує зрілість особистості, виступає як узагальнений показник рівня духовного розвитку. Відповідно, професійно-ціннісні орієнтації створюють ядро цілісності особистості та виступають каталізатором й ресурсом її саморозвитку, забезпечують сумлінне ставлення до професійної діяльності, спонукають людину до творчого пошуку у професії.

Реформування сучасної освіти, з виокремленням старшої профільної школи додатково актуалізує проблему формування професійно-ціннісних орієнтацій учнівської молоді. Однак, слід зауважити, що у сучасному науковому просторі більшість психолого-педагогічних досліджень, в яких висвітлюється зміст поняття та структура професійно-ціннісних орієнтацій в контексті

професійної освіти. Обумовлено зазначене тим, що формування професійно-ціннісних орієнтацій відбувається внаслідок взаємодії між двома субстанціями єдиного простору – між особистістю та професією, що детермінують взаєморозвиток.

Натомість, ми вважаємо, що, формування професійно-ціннісних орієнтацій відбувається в онтогенезі набагато раніше. Адже, проблема самостійного проектування і творення свого професійного життя і, відповідно потреба приймати рішення щодо вибору професії, спеціальності тощо постає перед учнями які здійснюють професійне та профільне самовизначення.

В контексті теми нашого дослідження, зауважимо, що основи ціннісного ставлення до праці закладаються в дошкільному і молодшому шкільному віці. У підлітковому віці відбувається інтенсивне формування ціннісних орієнтацій як психологічного новоутворення, яке обумовлює розвиток найбільш значущих структур особистості.

Спочатку особистість отримує інформацію про існування цінності та умови її реалізації, потім здійснюється трансформація, тобто переклад інформації на власну індивідуальну мову. Далі йде активна діяльність: цінність, яка пізнана, приймається або відкидається. Залежно від цього відбувається інклюзія (включення в особисто визнану систему цінностей) та динамізм (зміни особистості, які зумовлені прийняттям цінностей), або ж негативно – байдуже, іноді навіть вороже ставлення до цінностей. Описаний процес пізнання й прийняття цінностей дозволяє виділити ще два рівні або компоненти в структурі ціннісних орієнтацій: когнітивний (змістовий) та емоційний. На цих двох рівнях оснований компонент поведінки, описаний раніше. Когнітивний або смисловий рівень включає в себе всі визнані цінності та сам процес їх визнання. Отже, у ньому зосереджений соціальний досвід особистості.

Емоційний компонент передає переживання індивідом свого відношення до даних цінностей та визначає особистісний зміст цього відношення [3, с. 30].

Психологами (Л. Божович, С. Крягдже) доведено, що юнацький вік – період інтенсивного формування системи ціннісних орієнтацій, що впливає на становлення характеру і особистості в цілому. Це пов'язано з появою необхідних для формування ціннісних орієнтацій передумов: оволодінням понятійним мисленням, накопиченням достатньої кількості морального досвіду, певним соціальним становищем. Процес формування ціннісних орієнтацій стимулюється значним розширенням спілкування, зіткненням з різноманітними формами поведінки, поглядів, ідеалів. Поява переконань в юнацькому віці свідчить про становлення ієрархії цінностей.

Більшість дослідників в галузі професійного самовизначення (І. Кон, М. Папуча, В. Рибалка, В. Синявський, П. Шавир, Б. Федоришин та ін.) наголошують, що процес розвитку особистості в юнацькому віці обумовлений потребою в професійному самовизначенні, яка детермінована внутрішніми психологічними чинниками, що спрямовані на вирішення особистісних суперечностей суб'єкта професійного вибору та вимог обраної професії.

Розвиток особистості в юнацькому віці, зазначає І. Бех, супроводжується гострими суперечностями, що проявляються при усвідомленні старшокласниками своїх особистісних якостей [1], та має вигляд саморуху, що виникають в діяльності і зумовлюють перехід на більш високий рівень життя. Враховуючи власні уявлення, погляди, переконання, старшокласник починає діяти відповідно з поставленими цілями і свідомо прийнятими рішеннями. Він стає людиною яка часто створює своє середовище і спрямований на її активне перетворення. Система потреб старшокласника упорядковується, інтегрується формуючись світоглядом. Вимоги юнака до себе, підтримані його поглядами і переконаннями стають більш стійкими і дієвими. Під впливом світогляду

виникає достатньо стійка ієрархічна структура мотиваційної сфери старшокласника, в якій визначальними є мотиви пов'язані з його поглядами і переконаннями.

Таким чином, найбільш значущою потребою в юнацькому віці є потреба професійного та особистісного самовизначення, яка обумовлює активізацію самосвідомості юнака, визначає її змістовну характеристику та стає головною рушійною силою подальшого розвитку. Процес професійного самовизначення потребує від юнака максимального напруження сил, вияву самоактивності, самостійності та відповідальності, отже максимального напруження сил.

Практичне підтвердження зазначеному представлено у дисертаційних дослідженнях М. Васьківського, І. Волощук, Г. Вороніної, О. Рудіної та ін. Так, дослідники підкреслюють, що розвиток самосвідомості, формування системи ціннісних орієнтацій, моделювання свого майбутнього, побудова еталонів ідеального спеціаліста – чинники утворення й розвитку певної системи переконань, які, водночас, формують світогляд. Якщо у цей період мають місце нечіткі світоглядні переконання, превалює змішаність цінностей, то визначитися з майбутньою професією майже неможливо.

Аксіологічний аспект професійного становлення особистості розкрито у працях: Г. Балла, Є. Головахи, Е. Зеєра, Є. Клімова, І. Кона, М. Пряжникова, П. Шавіра, Б. Федоришина та ін.). У самовизначенні, зазначає Є. Головаха присутні два компоненти: привласнення певних цінностей та їх усвідомлення як власних на основі самопізнання та самореалізації – як втілення цих цінностей в певних видах діяльності. Саме цінності створюють ядро в професійній діяльності і внутрішньому світі людини. Таким чином, значним важелем ефективного професійного становлення особистості є її здатність віднаходити особистісний смисл у майбутній професійній діяльності [2].

Як зазначає Л. Романюк у психологічному просторі людини ранньої дорослості особистісна рефлексія виявляється в усвідомленні змісту цінностей. На підставі їх осмислення виникає переживання задоволеності або не задоволеності ними. Завдяки рефлексивному аналізу особистість здійснює пошуки просторів реалізації цінностей. У процесі вивчення образу соціокультурного простору відбувається уявна «імплементация» цінностей через рефлексивні очікування. Якщо останні співвідносяться з «аттракторами цілей» близьких і власними, тоді особистість прагне реалізувати цінності реально і вони стають стійкими особистісними утвореннями в життєтворчості людини [4].

Таким чином, можемо зробити ряд висновків:

1. В психолого-педагогічній науці доведено, що в основі становлення цінностей в старшому підлітковому і юнацькому віці лежить особистісне самовизначення, що має ціннісно-сміслову природу, активне визначення своєї позиції щодо суспільно виробленої системи цінностей, визначення на тій основі сенсу свого власного існування.

2. Профільне та професійне самовизначення детермінує активізацію самосвідомості учнів, визначає її змістовну характеристику та стає головною рушійною силою подальшого розвитку. Виступаючи системоутворюючим фактором соціально активної позиції молодого людини, ціннісні орієнтації впливають на взаємозв'язок її потреб і мотивів та розвиток і формування особистості, на вибір життєвого шляху. Зазначене вище доводить, що формування несуперечливої позиції в процесі фахової підготовки, має активізуватися в підлітковому і старшому шкільному віці, і втілюватися у вихованні професійно-ціннісних орієнтацій учнів.

3. Професійні ціннісні орієнтації відіграють значне місце у процесі професійного становлення особистості. Відповідно, виконуючи мотиваційну, спонукальну роль, професійно-ціннісні орієнтації спрямовують людину на самозміни та саморух.

Отже, формування професійно-ціннісних орієнтацій учнів до трудової діяльності постає як актуальна проблема освітнього процесу

Література

1. Бех І. Д. Вибрані наукові праці. Виховання особистості / І. Д. Бех // Вибрані наукові праці: у 2 тт.: Т.1. Чернівці: Букрек, 2015. 840 с.
2. Головаха Е. И. Жизненная перспектива и профессиональное самоопределение молодежи. К., Наукова думка, 1988. 142 с.
3. Проблеми аксіології та шляхи їх вирішення : моногр. / М. М. Підлісний. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. 164 с.
4. Романюк Л. В. Концепція становлення цінностей особистості раннього дорослого віку в соціокультурному просторі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Психологія. 2018. Вип. 6. С. 71-76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2018_6_15.

ЗАКОНОМІРНОСТІ ВПЛИВУ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ПЕДАГОГА НУШ НА ЙОГО ПСИХОЛОГІЧНУ ГОТОВНІСТЬ ДО ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Павлик Н. В.

З метою експериментального доведення гіпотези, про те, що психологічне здоров'я педагога є підґрунтям розвитку його психологічної готовності до професійної діяльності було проведено емпіричне дослідження. У дослідженні брали участь 117 респондентів. Серед них: 68 студентів 4 курсу Кременчуцького педагогічного коледжу імені А.С.Макаренка за спеціальністю «Початкова освіта» денної форми навчання, 25 студентів заочної форми